Судова реформа, яка шкандибає. Що треба зробити у 2024-му році

Читать на русском

Судова реформа, яка шкандибає. Що треба зробити у 2024-му році

У 2023 році українським судам довіряло лише 12% громадян. Воно й недивно: суспільство було шоковане низкою гучних скандалів.

Чого лишень варті історії викриття на хабарі у майже 3 млн дол. голови Верховного суду Князєва та загибелі нацгвардійця на блокпосту під колесами автівки, за кермом якої перебував (імовірно, п'яний) голова Макарівського райсуду Київської області Олексій Тандир. Щоб повернути довіру, слід очистити суддівський корпус. Це потрібно і для інтеграції України в Європейський Союз. Чимало кроків уже було зроблено. Але і цей рік обіцяє бути непростим. Видання ZN.ua із Фундацією DEJURE підбиває підсумки і окреслює 2024-й.

Результат №1: перезапуск Вищої ради правосуддя

У січні 2023 року запрацювала оновлена Вища рада правосуддя — орган, який призначає та звільняє суддів, а також розглядає скарги на них. Усі кандидати проходили перевірку на доброчесність і відповідність критеріям професійної етики, яку проводила спеціальна Етична рада, яка складається з українських і міжнародних експертів. На сьогодні у складі ВРП 17 членів, ще чотири посади досі вакантні: по два представники мають запропонувати президент і з'їзд адвокатів.

Після дворічної паузи ВРП знову розглядає скарги на суддів. Їх накопичилося понад 14 тисяч. До кінця року орган розглянув близько півтораста. Але рішень про притягнення до відповідальності було лише шість, і п'ять із них — це попередження. До того ж ВРП масово залишає скарги без розгляду або відмовляє у відкритті провадження. І не завжди в ухвалі можна знайти чітке пояснення. А це знижує довіру до органу.

Так, ВРП відмовилася притягнути до відповідальності суддю Октябрського райсуду Полтави Ганну Адрієнко замість звільнення, хоча ця суддя затягнула 49 справ п'яних водіїв, і їх просто закрили через закінчення строків давності. Також орган не відновив процесу дисциплінарного провадження щодо одіозного «судді Майдану» Віктора Кицюка, яке потягнуло б за собою звільнення.

З іншого боку, ВРП взялася за резонансні кейси. Зокрема, суддю Кузнецовського міського суду Рівненської області Валерія Маркова відправили на звільнення за водіння авто напідпитку.

Особливо яскраво це виглядає на тлі повного провалу роботи попереднього складу ВРП. Варті уваги зафіксовані на «плівках Вовка» (прослущі розмов голови Окружного адмінсуду Києва) дані про узгодження дій окремих членів ВРП із суддями ОАСК щодо розгляду дисциплінарних справ. Або системні випадки, коли покривали суддів, які ухвалювали свавільні рішення.

Також ВРП почала оперативно розглядати подання прокурорів про тримання суддів під вартою. Йдеться передусім про тих, кого підозрюють у корупції та держзраді. Так, за згоди органу в СІЗО вже опинилося більш як десять суддів. Серед них скандально відомий Всеволод Князєв.

Ще один довгоочікуваний крок відбувся у червні 2023 року. Тоді ВРП призначила новий склад Вищої кваліфікаційної комісії суддів. 16 членів ВККС теж відбирали за оновленими правилами. Вперше серед членів Конкурсної комісії були міжнародні експерти.

У результаті нинішній склад ВРП кращий за попередній, але цього все ще недостатньо для утвердження верховенства права в Україні. Громадськість уважно моніторитиме діяльність органу у 2024 році.

Результат №2: перезапуск Вищої кваліфікаційної комісії суддів

У 2023 році на кожне із 16 місць у Вищій кваліфікаційній комісії суддів претендувало 18 осіб. Конкурс включав кілька етапів: збір документів, інформації від НАБУ, НАЗК і громадськості, інтерв'ю із найкращими кандидатами. Під час цього процесу великих скандалів вдалося уникнути, але громадськість мала сумніви щодо доброчесності двох членів ВККС — Людмили Волкової і Володимира Луганського. Також у грудні 2023-го зі Служби зовнішньої розвідки надійшла інформація про те, що нинішній голова ВККС Роман Ігнатов має громадянство РФ. Сам Ігнатов це заперечив. А ВККС заявила, що зробить запити до відповідних органів, і створила робочу групу з перевірки інформації.

Нагадаємо, що попередній склад ВККС дискредитував себе. Частина документів суддівських досьє приховувалися, ігнорувалися запити на доступ до публічної інформації, нерідко співбесіди із суддями проводилися у закритому режимі. Тож недивно, що до 2019 року із майже 3 тисяч суддів, яких перевірила комісія, звільнили менше одного відсотка. А мета кваліфікаційного оцінювання — визначити, чи відповідає чинний суддя займаній посаді або ж його слід звільнити.

Приміром, доброчесним і гідним визнали «суддю Майдану» Владислава Дев'ятка. Успішно пройшов оцінювання і Володимир Пономаренко, а буквально через кілька місяців його спіймали на хабарі. Також стара ВККС відбілила репутацію Олега Глуханчука, який п'яним керував автівкою та хамив патрульним.

Щоб уникнути подібних маніпуляцій у майбутньому, новий склад ВККС разом із Громадською радою доброчесності погодив спільний перелік з 18 індикаторів оцінювання суддів. До них належать, наприклад, сумнівне походження майна, ухвалення рішень із грубими порушеннями, свавільні обмеження права на мирні зібрання тощо.

Результат перших двох місяців нового кваліфоцінювання — 12 рекомендацій на звільнення, хоч і не без питань до Комісії. Так, ВККС визначила, що суддя Голосіївського райсуду Києва Оксана Мирошниченко не відповідає посаді. Вона є «суддею Майдану» і виправдовувала водіїв, які керували авто у стані сп'яніння. А суддя Покровського райсуду Дніпропетровської області Ірина Єдаменко занижувала вартість майна в деклараціях і «не знала» про земельну ділянку, зареєстровану на її ім'я.

Результат №3: рестарт оновлення суддівського корпусу

ВККС не працювала майже чотири роки. А саме цей орган відповідає за формування суддівського корпусу. Тож накопичилося понад 2 тис. вакантних посад (або 25% від загальної кількості). До того ж багато суддів із наближенням оцінювання тікають у відставку, тому кількість місць лише зростає.

Найгірша ситуація в апеляційних судах: за словами члена ВККС Сергія Чумака, там частка відкритих вакансій перевищила 50%. Це впливає на навантаження на суддів і швидкість розгляду справ.

У вересні минулого року паралельно розпочалися конкурси на 560 посад у місцевих і на 550 — в апеляційних судах. У листопаді запланували збільшити штатну чисельність і у Вищому антикорупційному суді, де обсяги роботи зросли внаслідок отримання нових категорій справ.

Під ялиночку Верховна Рада також удосконалила процедуру кваліфоцінювання та добору суддів. Під час нового відбору не Комісія, а сам суддя після успішного оцінювання обиратиме місце роботи: що більше балів, то вище він у загальному рейтингу та має більший вибір. Тобто той, хто посів перше місце, обирає першим; другий обирає наступним і так далі. Новий закон також спростив і пришвидшив добір у суди першої інстанції (скасував повторне екзаменування відібраних кандидатів, скоротив термін їхнього навчання тощо).

Також з'явилася норма, яка зобов'язує суддів із ліквідованих і реорганізованих судів проходити кваліфоцінювання (привіт суддям ОАСК).

Врешті-решт, Комісія може проводити кваліфоцінювання без присутності кандидата. Це рішення заблокувало практику, коли судді масово не приходили на співбесіди, бо начебто захворіли.

Є й недоліки: відтепер критерії доброчесності затверджує ВРП, консультуючись у тому числі і з Радою суддів. Це може призвести до значних маніпуляцій з боку органів суддівського врядування і серйозних обмежень того, що вважається недоброчесною поведінкою. Виправляти ці та інші помилки доведеться у нових законодавчих ініціативах 2024-го.

Завдання №1: очистити Верховний суд

Після гучного кейсу з хабарництвом у Верховному суді за участі його голови Князєва стало зрозуміло, що без очищення ВС судова система не буде позитивно оцінюватися. Нагадаємо, що, за даними правоохоронців, у цій справі про хабар на суму майже 3 млн дол., ймовірно, злочинну роль відіграли ще 13 суддів ВС.

Чи зробили вони висновки, судіть самі. Більшістю голосів — 108 зі 148 — судді ВС проголосували за нового голову Станіслава Кравченка, який відзначився негативним висновком Громадської ради доброчесності.

Іншого результату годі було очікувати, адже добір суддів до ВС у 2017–2018 роках складно назвати успішним: на посади проходили 80% кандидатів з негативними висновками ГРД.

У розпал скандалу із Князєвим і РНБО, і президент підкреслили — всіх суддів Верховного суду повинна перевірити ВРП. Відповідь депутатів — три законопроєкти (№9454, 9643, 9643-1), які одразу викликали дискусію, чи не принесуть вони більше шкоди, ніж користі. Хай там як, оперативно розглядати їх Верховна Рада не поспішає: документи вже кілька місяців припадають пилом.

Насправді ж ефективні механізми перевірок суддів уже існують. Один із них — це декларації доброчесності, які судді подають ще з 2016 року. Схоже, ВККС взяла їх на озброєння.

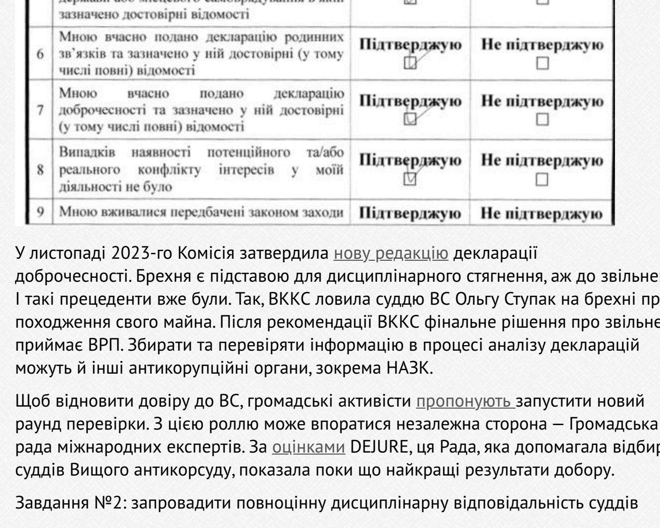

Розділ ІІ. Твердження декларанта

1	Рівень мого життя відповідає наявному в мене та членів моєї сім'ї майну і одержаним нами доходам	Підтверджую ☑	Не підтверджую ☐
2	Мною не здійснювалися витрати, що перевищують мої доходи	Підтверджую ☑	Не підтверджую ☐
3	Членами моєї сім'ї не здійснювалися витрати, що перевищують наші доходи	Підтверджую ☑	Не підтверджую ☐
4	Майно, що належить мені або членам моєї сім'ї на праві володіння, користування або розпорядження, було набуто із законних джерел	Підтверджую ☑	Не підтверджую ☐
5	Мною своєчасно подано декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування в якій зазначено достовірні відомості	Підтверджую ☑	Не підтверджую ☐
6	Мною вчасно подано декларацію родинних зв'язків та зазначено у ній достовірні (у тому числі повні) відомості	Підтверджую ☑	Не підтверджую ☐
7	Мною вчасно подано декларацію доброчесності та зазначено у ній достовірні (у тому числі повні) відомості	Підтверджую ☑	Не підтверджую ☐
8	Випадків наявності потенційного та/або реального конфлікту інтересів у моїй діяльності не було	Підтверджую ☑	Не підтверджую ☐
9	Мною вживалися передбачені законом заходи	Підтверджую	Не підтверджую

У листопаді 2023-го Комісія затвердила нову редакцію декларації доброчесності. Брехня є підставою для дисциплінарного стягнення, аж до звільнення. І такі прецеденти вже були. Так, ВККС ловила суддю ВС Ольгу Ступак на брехні про походження свого майна. Після рекомендацій ВККС фінальне рішення про звільнення приймає ВРП. Збирати та перевіряти інформацію в процесі аналізу декларацій можуть й інші антикорупційні органи, зокрема НАЗК.

Щоб відновити довіру до ВС, громадські активісти пропонують запустити новий раунд перевірки. З цією роллю може впоратися незалежна сторона — Громадська рада міжнародних експертів. За оцінками DEJURE, ця Рада, яка допомагала відбирати суддів Вищого антикорсуду, показала поки що найкращі результати добору.

Завдання №2: запровадити повноцінну дисциплінарну відповідальність суддів

У 2024 році у секретаріаті ВРП має запрацювати важливий підрозділ — Служба дисциплінарних інспекторів. Саме інспектори першими аналізуватимуть скаргу на суддю, шукатимуть інформацію для встановлення істини та готуватимуть проєкт рішення для членів ВРП.

Наразі процес формування такої служби перебуває в активній фазі. Вже утворено комісію за участі членів ВРП і міжнародних експертів; вона відбиратиме інспекторів на конкурсній основі. Триває приймання документів. Кандидати проходитимуть тестування, перевірку на доброчесність і вирішуватимуть ситуаційні завдання.

Поки СДІ не сформовано, цю роботу з 22 листопада 2023-го виконують самі члени ВРП. Щоб реформованому органу довіряло суспільство, він має запобігти махінаціям із черговістю розгляду та відкладанням суспільно важливих кейсів у довгу шухляду. ВРП мусить визначати, чи відповідає скарга критерію суспільного інтересу за узгодженими правилами. Для цього орган вирішив розглядати скарги не в хронологічному порядку, а з урахуванням нових критеріїв пріоритезації.

Так, пріоритетними вважаються скарги на суддів, які можуть призвести до їхнього звільнення, а також скарги на тих суддів, що проходять кваліфоцінювання або беруть участь у конкурсах; фігурують в інцидентах, які викликали значний суспільний інтерес. Останнє насамперед стосується фігурантів кримінальних проваджень про корупцію та держзраду, а також суддів, чиї дії підривають авторитет правосуддя (наприклад, водіння у стані алкогольного сп'яніння).

Завдання №3: створити по-справжньому незалежний Вищий адміністративний суд

Окружний адміністративний суд міста Києва став синонімом топкорупції через свою унікальну юрисдикцію. Цей суд розглядав усі справи щодо державних установ, які фізично знаходяться у столиці. А це центральні органи влади. Тому суд міг впливати на ключові державні рішення. Саме ОАСК скасував новий правопис, визнав незаконною націоналізацію "ПриватБанку", поновив на посаді Романа Насірова та пригальмував процес перейменування УПЦ МП. І список можна продовжувати…

В ідеалі юрисдикцію колишнього ОАСК, який нині перебуває у процесі ліквідації, потрібно розвести у два різні суди: 1) Київський міський окружний адміністративний суд зі справами локального, київського, рівня, як і в інших окружних адмінсудах; 2) Вищий адміністративний суд зі справами національного рівня. Лише так можна буде викоренити проблему гіперконцентрації влади. Меморандум із МВФ уже передбачає зобов'язання «до кінця грудня 2023 року створити новий суд, який буде розглядати адміністративні справи проти національних держорганів».

Поки ні КМОАС, ні ВАС не створені, всі справи ОАСК розглядає Київський окружний адміністративний суд (тобто звичайний обласний суд). А отже, корупційні ризики залишаються доволі високими. КОАС уже потрапляв у резонансні історії. Наприклад, про блокування прозорого процесу дипломування моряків. Також там виносили рішення на користь скандального Богдана Львова, який хоче поновитися у штаті ВС.

Завдання №4: провести прозорий конкурс до Конституційного суду

Зараз у Конституційному суді п'ять із 18 суддівських крісел пустують. Заповнювати їх потрібно за новою конкурсною процедурою, як це рекомендує Європейська комісія для збереження Україною статусу кандидата на вступ до ЄС.

Тепер кандидатів на посаду в КС оцінюватиме новий орган — Дорадча група експертів. До ДГЕ входять шестеро осіб: по одному представнику від президента, парламенту та Ради суддів. Ще трьох членів представляють міжнародні організації, які надають Україні допомогу у сфері реформ і верховенства права.

Щодо трьох українських членів ДГЕ уже виникли деякі побоювання. Так, Рада суддів делегувала ексголову Верховного суду України Ярослава Романюка, який підтримував «диктаторські закони 16 січня». Верховна Рада обрала Наталію Кузнєцову, котра є, як зазначали в Автомайдані, членом громадської організації, створеної нардепами-регіоналами Сергієм Ківаловим і Андрієм Портновим. А суддя Шостого апеляційного адміністративного суду Володимир Кузьменко фігурує на «плівках Вовка» як такий, що прислухається до порад Павла Вовка.

Так чи інакше, на Дорадчу групу експертів покладають великі надії. Якщо вони оберуть достойних кандидатів, це допоможе створити хоч якийсь баланс у Конституційному суді.

Останні призначення суддів свідчать, що КС хочуть залишити «ручним». Зокрема, парламент призначив суддею депутатку від «Слуги Народу» Ольгу Совгирю, а також Віктора Кичуна — друга експредставника президента у КСУ Федора Веніславського. При цьому призначення Совгирі було кричущим, бо відбулося всупереч статті 148 Конституції про вимогу щодо політичної нейтральності. І на цьому депутати вирішили не зупинятися: 2024-го серед 29 кандидатів на три крісла суддів КС — два депутати від «Слуги Народу» Олександр Копиленко та Павло Павліш. Серед 16 кандидатів від Ради суддів також є сумнівні.

Очищення-2024

2024 рік буде надважливим для судової реформи. Очікується, що і Вища рада правосуддя, і Служба дисциплінарних інспекторів, і Вища кваліфікаційна комісія суддів запрацюють на повну. І як результат — через десять років після того, як цю вимогу було заявлено на Майдані, суддівський корпус може, нарешті, очиститися як унаслідок розгляду дисциплінарних скарг на суддів, так і у процесі кваліфоцінювання.

Перш за все суспільство очікує справедливості для тих, хто став символом ігнорування суддівської етики. Це судді і ОАСК, і Печерського райсуду Києва, і агенти РФ у складі ВС, і загалом усі ті, хто не може пояснити походження своїх мільйонних статків і політично мотивовані рішення.

Іншого такого шансу на перезапуск судової системи Україна, можливо, більше не матиме. Тож органи суддівського врядування, депутати та громадянське суспільство мусять працювати так, аби на початку 2025-го за цю роботу не було соромно ні перед західними партнерами, ні перед собою.

Теги: судова реформа | Судебная реформа | Павлиш Павел | Копыленко Александр | Совгиря Ольга | Кузьменко Владимир | Вовк Павел | Портнов Андрей | Кивалов Сергей | Держзрада | Державна зрада | Госизмена | НАЗК | Нацагентство по предотвращению коррупции (НАПК) | НАПК | Ступак Ольга | РНБО | СНБО | Кравченко Станислав | ВАКС | Чумак Сергей | Єдаменко Ірина | Едаменко Ирина | Пономаренко Владимир | Глуханчук Олег | Девятко Владислав | Луганский Владимир | Волкова Людмила | Высшая квалификационная комиссия судей Украины | ВККС | ОАСК | Марков Валерий | Кицюк Виктор | Вища рада правосуддя | Высший совет правосудия | Тандыр Алексей | Затримання на хабарі голови Верховного Суду | Князев Всеволод | Судьи | судді | Корупція | Корупция

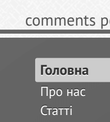

Сергій Климчук
ОГЛЯДАЧ КРИМІНАЛЬНИХ НОВИН

30 січня 2024 г., 13:35 | Переглядів: 4424 | Коментарі: 1

Роздрукувати | Надіслати товаришу

Коментарі:

comments powered by Disqus

Важливі новини

19.05.2026
Мільярди на крові під маскою меценатства: як власник «Трухи» Володимир Литвин легалізує дубайські ка...
#Труха #Аваков #Urban One

13.05.2026
Розшукуваний бізнесмен Борис Ушерович через кіпрсько-іспанський ландромат...
#РЖД #Кипр #Кіпр

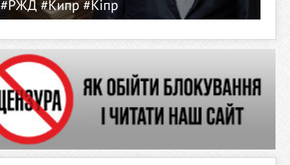

Останні новини

По даті | По переглядам | По коментарям

00:01 Трамп повідомив про кадрові зміни в розвідспільноті США та призначення нового виконувача обов'язків

22 травня 2026 г.

23:58 **Окупанти атакували Конотоп дронами: у місті чули вибухи**
23:54 Оператора азартних ігор «ОЛЛ СІТІ ГЕЙМС» покарали на 4,3 мільйона гривень через скаргу гравця
23:50 У Києві через сильну зливу величезна фура майже повністю пішла під воду
23:44 У Новоросійську та низці міст Краснодарського краю РФ оголосили загрозу атаки БпЛА, працює ППО
Підписуйтесь на наш канал в Telegram. Оперативно про головне
23:38 Прокуратура не виявила доказів вини Василя Тетері у справі його водія
23:32 Борги на 23 мільйони та затоплені судна: в Одесі продають державне геологічне підприємство
23:26 Суд роз'яснив правила КАС: адвокату Артему Питомцю відмовили у перегляді справи 2021 року через трирічний ліміт
23:20 Звинувачення у конфлікті інтересів: адвокатка з Волині програла суд проти КДКА через скаргу колишнього клієнта
23:14 У Київському ТЦК відреагували на скандал із побиттям ветерана війни Артема Мороза
23:08 «Прямі договори» замість Prozorro: як на Харківщині без торгів розподіляють мільйони на захист енергооб'єктів
23:02 Жінка з немовлям на руках намагалася відбити чоловіка від представників ТЦК
22:56 Україна розраховує на оновлення позиції США та залучення Європи до перемовин, — Зеленський
22:50 Створення злочинної організації та розтрата: перед судом постануть шість фігурантів справи Харківського ОВСЗ
22:45 **Ситуація на фронті: сталося 166 боєзіткнень, найбільше штурмів на Покровському та Гуляйпільському напрямках**
22:39 США посилюють імміграційні правила: іноземців зобов'яжуть виїхати з країни на час розгляду грин-карти
22:33 У провінції ДР Конго через спалах Еболи обмежили похорони та заборонили ритуали біля покійних
22:27 «Підступи до Донецька стають гарячішими»: батальйон Black Sky спалив військову вантажівку РФ
22:22 У Києві п'яний водій Audi протаранив припарковане авто на Подолі
22:16 Росія розпочала експорт війни: у Малі вперше збили російський «шахед»
22:10 **ЗАЕС два місяці живиться лише однією лінією: МАГАТЕ просить про локальне перемир'я для ремонту**
22:04 Апеляційні суди залишили в силі 12-річні вироки двом ґвалтівникам неповнолітніх на Кіровоградщині та Дніпропетровщині

Теги новин

COVID-19 агрессия России Атака Війна Война ВСУ Вторжение Дональд Трамп Донбасс ДТП Зеленский ЗСУ Киев Київ коронавирус Коррупция Напад Росії на Україну Нападение России на Украину оккупанты окупанти Порошенко Путин Росія Россия СБУ США Украина Україна ЧП Эпидемия коронавируса

Наші опитування

Чи вірите ви, що Дональд Трамп зможе зупинити війну між Росією та Україною?

- Так, повністю зможе
- Частково зможе, але не відразу
- Ні, не зможе
- Це залежить від дій інших сторін
- Важко відповісти

Голосувати

Показати результати опитування
Показати всі опитування на сайті

2013-2026 © АНТИКОР — національний антикорупційний портал

Реклама на сайті • Наші партнери

Політика конфіденційності

Використання матеріалів сайту дозволено лише за наявності активного гіперпосилання на джерело. Усі права на тексти, зображення, фотографії та відеоматеріали належать їх авторам.

Facebook | Twitter | YouTube | RSS-підписка | Email-розсилка | Мобільна версія

0.041463